

VI. Osmanlı Devleti İçin Savaşın Sonu: Mondros Mütarekesi

A. Mütarekenin İmzalanması

Osmanlı Devleti, savaşın sonlarına doğru Doğu ve Güney cephelerinde askerî harekât halinde idi. Doğu cephesinde bir dizi askeri ve buna bağlı olarak siyasî başarılar elde edildiği halde, Güney cephesinde durum her geçen gün daha da kötüye gidiyordu. Irak cephesinde de durum farklı değildi. Diğer taraftan Bulgar mütarekesinin ardından bir de Trakya cephesi açılmış bulunuyordu. Güney cephesinde uğranılan yenilgiden çok, İstanbul'un tehlike altında bulunması Osmanlı yetkililerini düşündürüyordu. Bu günlerde Güney cephesinde bulunan Mustafa Kemal Paşa, Halep'ten padişaha çektiği telgrafta birlikte olmasa bile ayrı bir barış yapılmasının gereği üzerinde durmuş ve vakit geçirilmemesini bildirmiştir.

Osmanlı Devleti, Almanya'dan bir gün sonra, 6 Ekim'de İspanya aracılığı ile ABD Başkanı Wilson'a mütareke için başvuruda bulunmuş ise de uzun süre herhangi bir cevap alamamıştır. Bu başvurudan iki gün sonra Talat Paşa başkanlığındaki hükûmet çekilmiştir. Sadarete Ahmet İzzet Paşa getirilmiş ve o da İttihatçılardan oluşan bir hükûmet kurmuştur. Bu hükûmet 14 Ekim'de göreve başlamış ve ilk icraat olarak mütareke girişimlerini sürdürmüştür. Irak cephesinde esir düşen İngiliz Generali Towshend'in aracılığıyla 20 Ekim 1918'de barış istemiş ve antlaşma teklifinde bulunmuştur. Towshend aracılığı ile yapılan mütareke teklifi İngilizler tarafından hemen kabul edilmiştir. **Bahriye Nazırı Rauf Bey başkanlığında Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet ve Yarbay Sadullah Beylerden kurulu bir heyet Mondros'a gönderilmiştir.**

30 Ekim 1918'de Limni adasının Mondros koyunda İngiliz zırhlısı Agamemnon'da mütareke metni imzalanmıştır. Mütarekenin şartları Osmanlı Mebusan ve Ayan Meclislerinin gizli oturumlarında Sadrazam Ahmet İzzet Paşa tarafından açıklanmış, ağır hükümler her iki mecliste büyük üzüntü ve endişe ile karşılanmıştır. Sonuç olarak meclisler hükûmete ateşkes imzalama yetkisi vermiştir. Osmanlı heyeti ise, hükûmetten imza yetkisini almadan mütarekeyi imzalamıştır.

Mütarekenin imzalanması, İtilaf devletleriyle Osmanlı Devleti arasındaki silâhlı çatışmaya son vermiş, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesine imkân vermiştir. **Bu mütareke aslında, Osmanlı Devleti'ni fiilen sona erdirmiştir.**

B. Mondros Mütarekesi'nin Hükümleri

Mondros Mütarekesi'nin hükümleri 25 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler şunlardır:

1. Çanakkale ve İstanbul Boğazları açılacak, serbest geçiş için Çanakkale ve Karadeniz istihkâmları İtilaf devletleri tarafından işgal edilecektir.
2. Osmanlı sularındaki bütün torpil, torpido ve kovanların bulundukları yerler gösterilecek ve bunların kaldırılması için yardım edilecektir.
3. Karadeniz'deki torpiller hakkında bilgi verilecektir.
4. İtilaf devletlerine ait savaş esirleri ile Ermeni esir ve tutuklular İstanbul'da toplanacak ve kayıtsız şartsız teslim olunacaktır.
5. Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli görülen kuvvetlerin dışında, Osmanlı ordusu hemen terhis edilecektir.
6. Osmanlı karasularında güvenlik amacıyla kullanılacak küçük gemiler dışındaki Osmanlı savaş gemileri teslim olacak ve gösterilecek Osmanlı limanlarında gözetim altında bulundurulacaktır.
7. İtilaf devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması hâlinde, herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaklardır.
8. Osmanlı demir yollarından İtilaf devletleri yararlanacak ve Osmanlı ticaret gemileri müttefiklerin hizmetinde bulunacaktır.
9. Osmanlı tersane ve limanlarında İtilaf devletleri gemilerinin tamiri için kolaylık gösterilecektir.
10. Toros tünelleri İtilaf devletleri tarafından işgal olunacaktır.
11. İran'ın içlerinde ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetleri en kısa zamanda savaştan önceki sınırın gerisine alınacaktır.
12. Hükûmet haberleşmeleri dışında telsiz, telgraf ve kabloların denetimi İtilaf devletlerine geçecektir.
13. Askerî ve ticarî madde ve malzemeler tahrip edilmeyecektir.
14. Ülkenin ihtiyacı sağlandıktan sonra, İtilaf devletlerine kömür, mazot ve yağ maddeleri sağlanacak, bu maddelerin hiçbiri ihraç edilmeyecektir.

15. Bütün demir yolları İtilaf devletlerinin kolluk kuvvetleri tarafından kontrol altına alınacaktır.

16. Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetler en yakın İtilaf devletleri kumandanlarına teslim olacaktır.

17. Trablus ve Bingazi'de bulunan Osmanlı subayları en yakın İtalyan garnizonuna teslim olacaktırdır.

18. Trablus ve Bingazi'de Osmanlı işgali altında bulunan limanlar İtalyanlara teslim edilecektir.

19. Alman-Avusturya subaylarıyla, sivil memurları birkaç ay içinde Osmanlı topraklarını terk edeceklerdir.

20. Terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait askerî teçhizat, silah, cephane ve taşıma araçları, İtilaf devletlerine hemen teslim edilecektir.

21. Müttefiklerin çıkarlarını korumak için, İaşe Nezareti memurları yanında İtilaf temsilcileri bulunacak, bu devletlerin ihtiyaçları temin edilecek ve isteyecekleri bilgiler kendilerine verilecektir.

22. Osmanlı savaş esirleri İtilaf devletleri yanında muhafaza edilecektir.

23. Osmanlı hükûmeti Üçlü İtilaf ile bütün ilişkilerini kesecektir.

24. Vilâyât-ı Sitte'de (Sivas, Harput, Bitlis, Diyarbakır, Van, Erzurum) bir karışıklık çıkması hâlinde, İtilaf devletleri bu vilayetlerin herhangi bir kısmını işgal hakkına sahip bulunacaklardır.

25. Müttefiklerle Osmanlı Devleti arasındaki savaş 1918 yılı Ekim ayının 31. günü öğle vakti sona erecektir.

Mondros Mütarekesi'nin hükümlerini şu şekilde tahlil etmek mümkündür:

Mütarekeler, savaş durumuna son veren geçici antlaşmalardır. Kesin durum ise barış antlaşmasının imzalanması ve bu antlaşmanın hükûmetler tarafından tasdiki ile belli olur ve yürürlüğe girer. Halbuki Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından hemen sonra, İtilâf Devletleri, barış antlaşmasını beklemeye lüzum görmemişler ve derhal Osmanlı topraklarını işgale başlamışlardır. Özellikle Türkiye'nin güney bölgelerinde bu durum daha açık biçimde görülmüştür.

Mütareke hükümleri oldukça ağırdır. Bilhassa 7. ve 24. maddeler İtilâf devletlerinin Anadolu’da istedikleri yerleri kolayca işgal etmelerine uygun zemini hazırlamak maksadını taşımaktadır. Mütarekenin Türkçe metninde “Vilâyât-ı Sitte” (altı vilâyet) olarak geçen bölge İngilizce metinde “The Six Armenian Vilayets” (“Altı Ermeni Vilâyeti”) olarak tanımlanmaktadır ki, anılan bölgede bir Ermenistan kurma tasarısının ne kadar ciddi şekilde düşünüldüğünü göstermesi bakımından önemli bir ipucudur. Mütareke metninde kullanılan coğrafi terimlerin de İngiliz ve Türk taraflarınca farklı algılandığı anlaşılmaktadır. Meselâ, Türk tarafı Suriye ve Irak terimlerini Osmanlı idarî yapısı içindeki Suriye ve Irak vilâyetleri olarak anlamakta, buna karşılık İngilizler Musul vilâyetini Irak’a dâhil saydıklarından 16. maddeye göre buradaki Türk birliklerinin teslim olmasını istemekteydiler. Hâlbuki Musul, Osmanlı idarî yapısında Irak’tan ayrı bir vilâyetti. Diğer taraftan mütareke metninde Kilikya, Mezopotamya, Irak gibi sınırları belli olmayan tarihî terimler kullanılmış bu da karışıklığa yol açmıştır ki bunlar İngilizler tarafından bilerek kullanılmıştır. Mütareke hükümleri Osmanlı Devletinin elini-kolunu bağlamıştır. Yapılacak işgallere karşı koyma ihtimali bulunan Türk birlikleri silahsızlandırılarak, denetim altına alınmış, özellikle sınır bölgelerindeki kuvvetlerin dağıtılması sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim İtilaf devletleri de mütarekenin hemen ardından işgal sahalarını genişletmeye girişmişlerdir.

C. Mondros Mütarekesi’nin Önemi

Mütarekenin yukarıdaki hükümleri ile Osmanlı hâkimiyet alanı son derece daraltılmış ve etkisi hemen hemen ortadan kaldırılmıştır. Anadolu ve Rumeli’nin dışında kalan yerlerdeki Türk kuvvetlerinin İtilaf devletlerine teslim olmasıyla **Osmanlı Devleti fiilen ortadan kalkmıştır.**

Çanakkale ve İstanbul Boğazlarındaki istihkâmların İtilaf devletlerince işgali ve boğazların bütün gemilere açılmasıyla Anadolu ve Rumeli’nin bağlantısı kesilmiş, **başkent İstanbul’un güvenliği tehlikeye düşmüştür.**

İtilaf devletleri’nin gerekli gördükleri hâllerde, tek taraflı kararlarıyla memleketin stratejik noktalarını ve bu arada Doğu Anadolu vilayetlerinin bir kısmını işgal etme hakkını elde etmiş olmaları nedeniyle, Türklerin önünde kararsız ve karanlık bir dönem başlamıştır.

Ayrıca, ordunun elinden silah, cephane ve diğer araçların alınması, tünellerin işgal kararı ile haberleşmenin denetim altına alınması konusundaki hükümler de devleti güçsüz bırakıyor, vatanın bütününe yönelik bir işgalin ilk işaretleri olarak ortaya çıkıyordu.

D. Mustafa Kemal Paşa'nın Mütarekeyi Değerlendirmesi

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı gün, yani 30 Ekim'de Mustafa Kemal Paşa Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına tayin edildi. Paşa, pek umutsuz görünmüyordu. Ona göre emri altındaki ordular takviye edildiği takdirde bütün felaketlere rağmen Türk'ün sesini işittirmesi mümkündü. Onun için kumandanlığı devralır almaz, komuta edeceği kuvvetleri yeniden işe yarar hale getirme çabasına girişti. Fakat bütün gayretleri boşuna idi. Çünkü bu sıralarda Sadrazam ve Başkumandanlık Erkan-ı Harbiye Reisi (Sadrazam ve Başkumandanlık Kurmay Başkanı) olan Ahmet İzzet Paşa, imzalanmış olan mütarekenin hükümlerini bildirerek “her ordunun kendine düşen görevleri” hemen uygulamasını istemişti. Mütareke hükümlerini resmen bu suretle öğrenmiş olan Mustafa Kemal Paşa, hükümler aynen uygulandığı takdirde bütün vatanın işgal ve istila edilebileceğini ilgililere anlatmaya çalışmıştı. Fakat onun düşünceleri ile Başkumandanlık Erkan-ı Harbiyesi'nin düşünceleri arasında ayrılık vardı. Bu nedenle aralarında bir takım yazışmalar oldu. Bunların en önemlilerinden birisi, Mustafa Kemal Paşa tarafından Başkumandanlık Erkan-ı Harbiyesi'ne yazılan 3 Kasım 1918 tarihli yazı idi. Adana karargâhından gönderilen bu yazıda Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi gereğince, Toros tünellerinin hangilerinin müttetikler tarafından işgal edilebileceğini soruyor, Kilikya deyiminin hangi toprakları içine aldığına açıklanmasını, Suriye sınırının kesin olarak belirtilmesini istiyordu. Onun bu yazısına 4 Kasım 1918'de yetkililerce cevap verildi ve Amanos tünelleri hariç, Toros tünellerinin İngilizler tarafından işgal olunabileceği, işgal kuvvetlerinin miktarının İngilizlerce tayin edileceği bildirildi.

Hükûmet işgalcilere, özellikle İngilizlere karşı sert davranılmasını sakıncalı görüyor, onlara karşı hoşgörülü olmanın barış konferansında Osmanlılar lehine bazı çıkarlar sağlamasına hizmet edeceğini düşünüyordu.

Görülüyor ki bu hükûmet, İtilaf devletlerinin güçleri karşısında şaşkına dönmüş, bu yüzden mantıkla bağdaştırılamayacak emirler bile vermişti. Nitekim bu hükûmetin terhis için verdiği emre uyulduğu takdirde elde bulunan silâha, malzemeye ve hayvana bakacak insan bile kalmamış oluyordu.

Osmanlı Devleti bir yandan, önce alınmış kararlara uyularak işgal edilir ve parçalanırken, bir yandan da, partilerin birbirlerine karşı duyduğu düşmanlık ve rekabetin sarsıntıları içinde, içten kemiriliyordu. İşte bunlardan dolayı 14 Ekim 1918’de iktidara gelmiş olan Ahmet İzzet Paşa hükûmeti, görevine devam edemedi ve 8 Kasım 1918’de istifa etmek zorunda kaldı. Çekilmenin nedenleri arasında, Osmanlıları Birinci Dünya Savaşı’na sokmaktan sorumlu tutulan Talât, Enver ve Cemal Paşaların, felakete sürükledikleri Türk milletini kaderine terk ederek 2-3 Kasım’da Almanların Loreley elçilik vapuru ile yurt dışına kaçmaları bulunmaktadır.

E. Osmanlı Devleti’nin Mütarekeye Bakışı

İtilaf devletleri yetkilileri savaş gayelerini ve ihtiraslarını gizlemeye büyük önem veriyorlar, ilhak ve işgal niyetlerini saklamaya çalışıyorlardı. İtilaf devletlerinin bu sahte niyetlerine yalnız Türkler değil, azınlıklar da inanmışlardı. Başkan Wilson’un 14 prensibi, Orta Doğu’nun her yanında biliniyor ve çoğu kez ciddiye alınıyordu. Osmanlı Devleti, İtilaf devletlerinin hoşgörülü davranacaklarına inanıyor, Başkan Wilson’un demeçlerini vaat sayarak 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi’ni imzalıyordu. Oysa hâlâ savaşacakları güçleri vardı.

Mondros’taki mütareke görüşmeleri, yanlış izlenimlere ve aşırı iyimserliğe yol açmıştı. İngiliz delegelerinin görüşmeler sırasında Türk delegelerine göstermiş oldukları beklenmedik nezaket, mütareke imzalandıktan sonra Amiral Calthorpe’un Hüseyin Rauf’a gönderdiği gizli mektupta mütareke şartlarından çıkacak anlaşmazlıklar konusunda verdiği, ama gerçekte yerine getiremeyeceği cömertçe sözler, bu sözleri güvence saymak safdilliğini gösteren Rauf Bey’le diğer Türk delegelerinin, gerçekte ağır olan mütareke şartlarını ılımlı gösterme çabaları halk arasında aşırı iyimser beklentilere yol açmıştı.

Mütarekenin imzalandığı haberi, ülkenin her yanında sevinç yaratmıştı. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, mütarekenin imzalandığını öğrenir öğrenmez, Mebusan Meclisi’nin gizli oturumunda yaptığı konuşmada mütareke hükümlerinin ılımlı olduğunu ileri sürerek, oybirliğiyle onaylanmasını sağlıyordu.

Bu iyimser demeçlerin etkisine kapılan Türk basını, mütarekenin hafif olduğuna dair, geniş ölçüde bir propaganda yayınına başlıyordu.

MONDROS MÜTAREKESİ'NDEN SONRA İTİLAFA DEVLETLERİNİN İŞGALLERİNİN BAŞLAMASI VE OSMANLI DEVLETİ

I. Mondros Ateşkes Antlaşması'na Göre İşgallerin Başlaması

Mondros Mütarekesi hükümleri yürürlüğe girdiği andan itibaren, İtilaf Devletleri, dört yıl kendilerini uğraştıran ve çok güç durumlara sokan Türk Milletini ezme ve bağımsızlıktan yoksun bırakma fırsatını elde ettiklerini sandılar. Bu anlayış içinde Türk topraklarını işgale başladılar ve yine bu anlayış içinde Osmanlı Devleti'nin her işine karışmak istediler. Onların haksız olan işgallerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

A- Musul'un İşgali ve Ali İhsan Paşa

İngilizler mütarekeden bir süre sonra, Osmanlılardan Musul'un boşaltılmasını ve Türk kuvvetlerinin Nusaybin'e kadar geri çekilmesini istemiş ve ayrıca Musul'daki 6. Ordunun dağıtılmasını da talep etmişlerdir.

Bunun üzerine Sadrazam İzzet Paşa, 8 Kasım 1918'de Altıncı Ordu komutanına "mütareke'nin 7. Maddesi gereğince Musul'un boşaltılmasını ve İngilizlerin göstereceği hatta kadar geri çekilmesi gerektiğini" bildirdi. Aslında Musul, bir gün önce Türk Birlikleri tarafından terk edilmeye başlanmıştı bile. Çünkü 7 Kasım 1918'de Altıncı Ordu komutanı İngiliz generalleriyle bir toplantı yapmış ve onların Musul'a dair isteklerindeki kararlılığı görmüştü. Bu durum karşısında Ali İhsan Paşa iki millet arasında yeniden savaşın başlamasına neden olmak istemediği için, Türk kuvvetlerini geri çekeceğini, fakat gerekli protestoyu yapacağını söylemişti. Buna rağmen İngiliz komutanı 7 Kasım gecesi 6. Ordu karargahına ultimatoma niteliğinde bir yazı gönderdi.

Gerçekten 8 Kasım 1918 sabahı İngilizler hemen harekete geçmiş, bir İngiliz müfrezesi Musul hükümet konağındaki Türk bayrağını indirerek yerine İngiliz bayrağını çekmişti. Musul'un boşaltılmasına dair 8 Kasım'da İstanbul'dan yazılmış olan emri, Ali İhsan Paşa ancak 9 Kasım'da Nusaybin'e doğru çekilirken almıştı. Sözün kısası İngilizler, birkaç gün önce imzaladıkları ateşkese saygı göstermedikleri ve Osmanlı Hükümeti de gereğinden fazla korkak davrandığı için Musul terk edildi. Musul depolarındaki çok miktarda malzeme de İngilizlere bırakıldı. Bununla beraber 6. Ordu bölgesinde sükûnet sağlanamadı. Çünkü İngilizlerin bu bölge için bazı istekleri daha vardı. 6. Ordu komutanı Ali İhsan Paşa,

propaganda amacıyla Albay Killing'i geçici olarak tutuklamış ve İngilizlerin Re'sûlayn'dan daha öteye geçirilmemeleri için gerekli emri vermişti.

B- Çukurova'nın İşgali

Torosların güneyindeki toprakların Fransızlara bırakılacağını duymuş olan bu yöre halkında büyük bir endişe ve heyecan vardı. Ayrıca Türk ordusunun Adana'dan çekilmesinden sonra büyük karışıklıklar çıkacağı ve geçici bir hükümet kurulacağı söyleniyor, bu arada Ramazanoğullarından söz ediliyordu. Bu durum, mevcut olan karışıklıktan faydalanmak isteyenlerin bulunduğu göstermekte idi. Bundan dolayı, halkı yatıştırmak için Adana ileri gelenleri toplanarak bazı önlemler almış, özellikle terhis edilmiş olan yedek subayların polis ve jandarma görevi almalarını kararlaştırmışlardı. Bu arada istifa etmiş olan vali de yeniden işe başladı. Karargâhı Adana'da bulunan 2. Ordu Komutanlığı, 7 Aralık tarihinde Harbiye Nezaretine yazdığı bir yazıda, çıkacak karışıklıklara işaret ederek, tedbir alınmasını istemişti. Ama bu arada işgal başlamıştı bile. 11 Aralık 1918'de Fransız subayları idaresinde çoğu yerli kaçkın Ermenilerden olmak üzere Fransız askeri üniforması giymiş 400 kişilik bir müfreze, Dörtyol kasabasına girdi, evleri basarak yağma etti. 17 Aralık 1918'de 500 kişilik bir Fransız birliği Mersin'e çıktı ve bu tarihten sonra Adana-Tarsus hattı güneyinde rastlanacak Türk askerinin tutuklanacağı açıklandı. 21 Aralık 1915'te Fransız ve Ermeni askerleri, Adana'ya girdi. İşgalle birlikte hakaret ve tutuklamalar da başladı. 27 Aralık'ta Pozantı işgal edildi ve Fransız şımarıklığı burada da hemen kendini gösterdi. Amanos işçi taburu komutanı Yüzbaşı Mustafa Bey Fransızlar tarafından öldürüldü. Kızılay tesislerindeki nöbetçilerin bile silahları alındı.

İngilizler, Halep'e erzak götürmek üzere İskenderun'a bir İngiliz müfrezesi çıkaracaklardı. Bunun için 9 Kasım 1915'de İskenderun'a on beş kişilik bir İngiliz müfrezesi gelmişti. Fakat 11 Kasım 1915'de erzak ambarı önünde birikmiş olan halkın yaptığı gürültüyü bahane eden Cautelas Torpidosu komutanı David Beauregard, şehirde bulunan Türk memur, polis ve jandarmaların hemen şehri terk etmelerini istedi. İlgililer bu tebliğe boyun eğerek kasabayı terk ettiler.

İşgalci Fransızların halka ve yöneticilere yaptıkları çirkin davranışlar, Türk komutanlarını çok üzmüş hatta 2. Ordu Komutanı Nihat Paşa, Fransız subayını, İngiltere'nin Filistin Orduları Başkumandanına şikâyet ederek, cezalandırılmasını istemişti. Ancak bu şikâyetten bir sonuç

alınmadı. Aksine aynı subay, Kırıkhan mevkiindeki Türk silah ve cephane depolarına el koydu. Hâlbuki Filistin cephesindeki ordumuzun elindeki bütün silahların alınmaması için İngilizlerle anlaşmaya varılmıştı.

Fransızlar tarafından Türk birliklerinin Pozantı'ya kadar olan toprakları boşaltması isteniyordu. Ancak; Osmanlı Hükümeti Kilikya'nın boşaltılmaması ve silahların teslim edilmemesi konusunda yaptığı girişimlerden bir sonuç alamamış; hatta İngilizler tarafından verilen bir nota ile tehdit bile edilmişti. Nitekim 22 Kasım 1915 tarihli notada onlar, Osmanlı Hükümeti'ni, isteklerini yerine getirmemekle itham ediyor, gerekirse yeniden savaşa girişebileceklerini bildiriyorlardı. Bu durum karşısında Osmanlı Hükümeti, Adana ve çevresinin Pozantı'ya kadar boşaltılmasını zorunlu gördü. Fakat bu arada silahlardan bir kısmının kurtarılabilmesi için Harbiye Nezareti, 2. Ordu komutanlığına bir emir gönderdi. Bu emirde Torosların güneyinde bulunan toprakların boşaltılması müzakerelerinin yapıldığı şu sıralarda elde bulunan malzemeden kurtarılacakların şimdiden nakillerinin yapılması isteniyordu. Fakat bu emrin yerine getirilebilmesi için zamana ihtiyaç vardı.

C- Doğu Anadolu'nun İşgali

Kars, Ardahan ve Batum Osmanlı Sınırları içinde kalmak üzere Brest-Litovsk antlaşması ile kazanılan yerler dışında, Türk ordusu tarafından ele geçirilmiş olan yerlerin altı hafta içinde boşaltılmasına başlanmıştı. Onun için Mondros'ta Kafkas bölgesinin boşaltılması işi ortaya atıldığı vakit, Osmanlı delegeleri boşaltılmanın başladığını bildirdiler. Ancak Kars, Ardahan ve Batum'un Brest-Litovsk antlaşması ile Osmanlılara bırakıldığını ve yapılan plebisit sonunda halkın Osmanlı idaresini istediğini belirterek Mondros Mütarekesi'nin 11. Maddesini, bu yerler Türklerde kalmak üzere düzenlemeyi başardılar. Ancak Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının üzerinden daha on gün geçmemişti ki, bu devletler antlaşma hükümlerini dinlemeden Kars, Ardahan ve Batum'un hemen boşaltılmasını istediler. Fakat İtilaf Devletlerinin bu istekleri, düşündükleri kadar çabuk gerçekleşmedi. Çünkü 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, boşaltma işlerinde çok ağır davranıyordu. 4 Aralık 1915'te o, henüz Arpaçay'ın gerisine çekilmişti. Fakat bu ağır davranış, özellikle İngilizleri sinirlendiriyor ve Osmanlı hükümetini sıkıştırmalarına neden oluyordu.

D- Batum'un İşgali

Batum'a gelen iki İngiliz savaş gemisi 19 Aralık'ta şehrin limanını kontrol altına aldılar. 24 Aralık 1915'te şehre İngiliz askerleri çıktı ve askeri bir vali tayin edildi. Onun kontrolü altında olmak şartıyla şehrin idaresi, çeşitli milletlerden kurulu bir heyete bırakıldı ve bu suretle Osmanlı idaresi sona erdirildi. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı hükümeti, 29 Aralık'ta Batum Mutasarrıflığına gönderdiği bir yazı ile Batum mülki hükümetinin İngilizlere teslimini ve memurların dönmelerini bildirdi. Bu sıralarda doğudaki Türk kuvvetlerinden 25.000 kişi, çekilmek üzere Batum'da toplanmış bulunuyordu. İşgal kuvvetleri tarafından kışlalarından atılmış, depolarındaki malzeme ve teçhizatlara el konulmuş, Üzerleri aranarak kişisel eşyaları bile alınmış olan bu birliklerin durumu çok kötü idi. Mevsimin kış oluşu, güçlükleri daha da artırıyor, araç yokluğundan dolayı bu birliklerin sevklerine imkân bulunamıyordu.

E- Doğu Trakya'nın İşgali

Bulgaristan'daki Fransız kuvvetlerinden ayrılan bir birlik, 6 Kasım 1918'de sınırı geçerek Uzunköprü'deki Türk kuvvetleri komutanlarıyla görüştü. Bu birliğin görevi daha sonra gelecek Fransız kuvvetlerine konak yeri ile yiyecek sağlamak idi. Ertesi gün gelen Fransız subayları 9 Kasım günü Uzunköprü'ye üç Fransız bölüğünün geleceğini bildirerek bunlar için 70 oda, 3 ton sebze, 5 ton yakacak hazırlanmasını istediler. Bu durum karşısında İstanbul hükümeti, 7 Kasım'da ilgililere bir emir gönderdi ve Fransızların bu isteğine boyun eğilmemesini, fakat zora başvurdıkları takdirde direnilmeyerek sadece protesto ile yetinilmesini bildirdi. Fakat Fransızlar 9 Kasım 1918'den itibaren Uzunköprü ile Sirkeci arasındaki demiryolu işletmesini ellerine almış, hatta 16 Kasım'da Bakırköy'e yerleşmişlerdi. Ayrıca müttefikler, (özellikle İngilizler), Trakya'dan Kafkasya'ya kadar Türkiye'nin her yerine, Türk Ordusunun terhis ve silahtan arınmasını gözlemek için kontrol subayları yerleştirmişlerdi. Sözün kısası Osmanlı Ülkesi, daha önce hazırlanmış olan planlara uyularak, her taraftan işgale uğruyordu.

F- Teslim Olmak İstemeyen Türk Kuvvetleri

Mütarekenin imzalanmış olduğu; Hicaz, Asir, Yemen ile Bingazi ve Trablus'da bulunan Osmanlı birliklerine ancak, 6 Kasım'da Mısır'dan çekilen telgrafla duyurulabilmişti. Bu telgrafta mütarekenin imzalandığı söyleniyor ve askeri birliklerin en yakın İtilaf Kuvvetleri kumandanına teslim olmaları gereği açıklanıyordu.

Fakat birkaç defa tekrarlandığı halde, Medine muhafızı Fahri Paşa bu emre uymamış, hatta 26 Aralık 1918’de verdiği cevapta Padişah tarafından bir buyruk olmadıkça teslim olmayacağını bildirmiş ve bir süre direnmiştir. Asir ve Yemen’deki Türk kuvvetleri de Aralık 1918’e kadar teslim olmadılar. Trablus ve Bingazi’deki birliklere gelince, bunlar bir yüzbaşının götürdüğü özel emirden sonra teslim olmuşlardır. Buna rağmen Trablus’ta bulunan Fuat Efendi, İtalyanlara teslim olmamıştır.

G- İstanbul’a İtilaf Devletlerinin Gelişi (13 Kasım 1918)

Mondros mütarekesi hükümleri gereğince İtilaf Devletleri, 6-12 Kasım 1918 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı istihkâmlarına el koydular. 7 Kasım’da İstanbul’a ilk defa iki İngiliz subayı geldi. 12 Kasım 1918’de, İstanbul’a bir Fransız tugayı getirildi. 13 Kasım 1918 ise Türk Milleti adına çok üzücü bir gün olarak yaşandı. O gün İstanbul’a 22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan ve 4 Yunan savaş gemisinden kurulu bir donanma gelerek Dolmabahçe önünde demirledi. Bu donanmadan gerekli görülen yerlere 3500 kişilik bir kuvvet çıkarıldı. Bunlardan bir kısmı piyade, bir kısmı ise topçu idi. Çoğunu İngiliz askerleri oluşturuyordu. 2000 kişilik bir kuvvet, Beyoğlu’ndaki kışlalara, yabancı okul ve hastanelerle bazı özel binalara yerleşti. Geri kalanlar da ayrı yerlere dağıldı. İngiliz generali George Milne ise 27 Kasım 1918’de geldi. Haydarpaşa’dan Anadolu’ya uzanan demir yoluna İtilaf kuvvetlerince el konuldu. Osmanlı Hükümeti’nin protesto su sonuç vermedi.

Mondros Ateşkes Antlaşması’na imza atan Osmanlı Devleti, bu antlaşmanın uygulanışı karşısında suskun ve aciz kalmıştı. Azınlıkların aşırı hareketleri İstanbul’un haksız yere işgali, Wilson Prensiplerinin hiçe sayılması, Türk kamuoyunda derin üzüntüler yarattı. Bu durumda Türk Milleti, en doğal hakkı olan yaşamaktan yoksun bırakılmış onun; can, mal ve namus güvenliği kalmamıştı.

II. Osmanlı Devleti’nden Toprak İstekleri

A- Ermeni İstekleri

Ermeni milletvekili Boğos Nubar, Türkiye Ermenilerinin önderi olduğu iddiasıyla 1919 Şubatında Paris Barış Konferansı’na sunduğu bir muhtıradan Ermeniler için şu toprak isteklerinde bulunuyordu:

1. Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput, Sivas, Erzurum ve Trabzon'dan oluşan, Türkiye'nin yedi doğu ili,

2. Güneydoğuda Maraş ve Kozan ile Osmaniye ve İskenderun limanlarıyla birlikte Adana, Boğos Nubar'ın iddiasına göre Kilikya bölgesi, Ermenilere vaat edilmişti. Bu yüzden Ermeni gönüllüleri, Suriye'deki çarpışmalar sırasında Fransız komutası altında Osmanlılara karşı savaşmışlardı.

Ermeniler; 26 Şubat 1919'da Paris Barış Konseyi huzuruna çıkarak yukarıdaki sözü geçen sınırlar içinde bağımsız bir Ermenistan tanınmasını resmen istedikleri andan itibaren, Başkan Wilson, onların savunucusu olmuştur.

B- Yunan İstekleri

Yunan tarihçi ve devlet adamları, Yunan emperyalizminin amacı olan Megalo İdea'yı (Büyük Yunanistan İdeali) şöyle tanımlamışlardır.

“ ... Megalo İdea, tüm Yunan ırkını bir sınır içinde toplama siyasetidir. Bu aynı zamanda, Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma demektir. Bu şartlar altında, Yunanlılar bir gün birleşecek ve Yunan Krallığı İonya'dan (Batı Anadolu) Karadeniz'e kadar uzanarak; Trakya, Anadolu'nun kıyı bölgeleri ve İstanbul'u kapsayacaktı.

Yunan basını da, Büyük Yunanistan idealini sistemli olarak destekliyor, yalnız İzmir için değil, İstanbul, hatta Karadeniz Bölgesi'nde bir Pontus Cumhuriyeti kurulması için de bir propagandaya girmiş bulunuyordu. Rumların bu gayretleri karşısında Türkler, hareketsiz kalmıyor; Pontus bölgesindeki yabancı emellerini etkisiz bırakmak, bu bölgenin Yunanistan'a ilhakına engel olmak ve Türk halkının milli haklarını Wilson Prensiplerine göre savunuyorlardı. Bu amaçla, 10 Aralık 1915'de İstikbal Gazetesini çıkarıyor ve 12 Şubat 1919'da Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'ni kuruyorlardı. Türk kurtuluş savaşının önderi Mustafa Kemal, 1919 Mayıs'ında Samsun'a vardıktan sonra Pontus akımını Babîâli'ye şöyle bildiriyordu:

“Mütarekeden sonra bütün Rumlar her tarafta şımardığı gibi, bu havalide Pontus hükümetinin kurulması gibi bir safsata etrafında toplanmış ve bütün Rum çeteleri muntazam bir program altında hemen tamamen siyasi bir şekle dönmüştür. Sancağın, bütün Rumların çeteleriyle beraber, siyasi maksatla Samsun'daki Rum Metropolit'i Yermanos tarafından idare edilmekte olduğu kesindir.”

Mustafa Kemal'in bu raporu gerçeği yansıtıyordu. Çünkü Pontusçular, yalnız söz konusu bölgelerde çetecilikle yetinmiyor, aynı zamanda Avrupa başkentlerine gönderdikleri temsilciler aracılığıyla bir Pontus Cumhuriyeti kurulması yönündeki tezlerini tanıtmaya, taraftar kazanmaya ve Paris Barış Konferansı üzerinde etki yapmaya çalışıyorlardı.

III. Paris Barış Konferansı ve İzmir'i İşgal Kararı

Barış antlaşmalarının yapılması için 32 devletin temsilcileri Paris Konferansı'nda bir araya geldi. Konferans, 18 Ocak 1919'da açıldı. Konferansta Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya etkiliydiler. Bu devletlerin dışışleri bakanlarından oluşan onlar konseyi kuruldu.

Barış Konferansı'nın İzmir'i Yunanistan'a vereceği anlaşılınca, İzmir'in Avrupa kolonisi buna itiraz da bulundu. İzmir'deki Amerikan misyonerleri ile İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komisyon üyesi böyle bir adımın getirebileceği tehlikelere karşı aynı zamanda ayrı ayrı uyarılarda bulundular. Türkiye'de devlet memuru ya da yurттаş olan Amerikalılar, Yunan çıkarmasından çok önce, Türk yurdunun herhangi bir parçasının özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline karşı olduklarını açıklamışlardı. Aynı durum, Osmanlı topraklarında yaşayan İngilizler için de geçerliydi. Paris'teki Amerikan Barış Komisyonu'nun, Yakın Doğu Bölgesi başkanı şunları yazmıştı: “Yakındoğu'yu tanıyan ve bölgede çıkarları bulunan Batılıların büyük çoğunluğu İzmir'in Yunanlılara hediye edilmesine karşı idi” Başkan Wilson ile İtalyan delegasyonu anlaşamıyorlardı. Tam bu sırada İtalyanlar geçici olarak protesto mahiyetinde Konferansı terk etmişlerdi. İngiliz Başbakanı Yunanistan'ın İzmir'i almasını istiyor, Clemanceau da bunu destekliyordu.

6 Mayıs'ta bu üç devlet adamı Yunanistan'ın, İzmir'deki Rumları koruması bahanesiyle İzmir'i derhal işgal etmesine karar verdiler. Lloyd George, İzmir Körfezine bir filo gönderilmesini ve askerlerin muhtemel bir ayaklanmada Rumları korumak üzere gemilerde hazır bekletilmesini önermişti. Wilson, askerlerin gemilerde uygun şartlarda kalamayacakları gerekçesiyle doğrudan doğruya karaya çıkarılmasının daha uygun olacağını söyledi. Lloyd George bu fikri kabul etti ve danışıklı plan uygulandı. Konu 10 ve 12 Mayıs'ta tekrar ele alındı. Bu arada İtalyan Başkanı Orlando, Konferansa dönmüştü. İzmir'in bir Yunan işgalinde zarar görmeyeceği hususunda kendisine güvence verildi. Müttefiklere göre yapılacak bu harekât, oradaki Rumların korunması için acil bir önlemdi.

Mütareke şartlarına göre İzmir'in İngiliz, Fransız ve İtalyan birliklerine teslim etmesi için Türkiye'ye bir nota verilmesi kararlaştırıldı. Yunan kuvvetleri hazır olur olmaz Kavala'dan hareket etmeleri ve İtalyan birliklerinin de bu harekâta katılmaları kararlaştırıldı. Nihayet İzmir'e Yunanlılar asker çıkardılar.